

8. Методичні рекомендації щодо здійснення інспектування органами Державної фінансової інспекції України, затверджені наказом Держфінінспекції України від 14.12.2011 р. № 90 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.nau.ua/doc/?uid=1041.48367.0> (Дата доступу 21.08.2015). – Назва з екрану.

9. Пантелєєв, В. П. Внутрішньогосподарський контроль : методологія та організація : монографія / В. П. Пантелєєв // Держ. акад. статистики, обліку та аудиту. – К. : Інформ. аналіт. агентство, 2008. – 491 с.

10. Письменна, Т. В. Система показників ефективності бюджетного контролю видатків на освіту / Т. В. Письменна // Наукові записки [Національного університету «Острозька академія»]. Сер. : Економіка. – 2010. – Вип. 15. – С. 52-62. [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Nznuoa_2010_15_9.pdf. (Дата доступу 11.08.2015). – Назва з екрану.

11. Симоненко, В. К. Основи єдиної системи державного фінансового контролю в Україні (макроекономічний аспект) [Текст] / В. К. Симоненко, О. І. Барановський, П. С. Петренко. – К. : Знання України, 2006. – 280 с.

12. Симонова, Л. А. Эффективность государственного финансового контроля / Л. А. Симонова // Финансы. – 2006. – № 4. – С. 50-52.

13. Ткаченко, О. І. Сутність і складові системи державного фінансового контролю [Текст] / О. І. Ткаченко // Облік і фінанси. – 2013. – № 4 (62). – С. 130 – 135.

14. Хмельницький, В. А. Критерии и показатели оценки эффективности финансово-хозяйственного контроля и направления ее повышения в современных условиях / В. А. Хмельницький, Т. А. Гринь // Бухгалтерский учет и анализ. – 2008. – № 5. – С. 8-11.

Рецензент – д.держ.упр., професор Лозинська Т.М.

УДК: 330.15:338.432

ЕФЕКТИВНІСТЬ ВИРОБНИЧОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ТА ВІДТВОРЕННЯ ВИРОБНИЧО-РЕСУРСНОГО ПОТЕНЦІАЛУ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ

Гринчук Ю.С., к.е.н., доцент

Білоцерківський національний аграрний університет

У статті розглянуті особливості виробничої діяльності аграрних підприємств та відтворення їх виробничо-ресурсного потенціалу. Визначено, що ефективність виробництва пов'язана із своєчасними структурними зрушеннями виробничих ресурсів у відповідь на виклики внутрішнього та зовнішнього чинників. Тому важливе значення має правильне обґрунтування та використання методологічних підходів для відтворення виробничо-ресурсного потенціалу. З цією метою пропонуються цілеорієнтований, логістичний та маркетинговий підходи. Визначені принципи відтворення виробничих ресурсів з урахуванням властивостей суб'єктів господарювання як системних утворень.

Ключові слова: *виробнича діяльність, ефективність, виробничо-ресурсний потенціал, відтворення, принципи, концептуальні засади, моделі, управління.*

Постановка проблеми. Рівень розвитку продуктивних сил суспільства визначається станом його виробничо-ресурсного потенціалу, що зумовлено його роллю як базису, на якому формуються напрями майбутніх тенденцій економічного розвитку країни; як системи, що синтезує динамічне зростання знову створеної вартості. Фактично мова йде про межі виробничо-відтворювальних процесів на підприємствах, у галузях, національному гос-

подарстві. Отже, результативність та стійкість функціонування сільськогосподарських підприємств залежить від повноти, раціональності та ефективності використання їх виробничо-ресурсного потенціалу.

Сучасний стан агроформувань характеризується значним руйнуванням основних елементів виробничо-ресурсного потенціалу. Нераціональне використання природних ресурсів, непродумані форми і методи залучення робочої сили до системи господарських відносин, суттєві диспропорції у процесах формування виробничо-ресурсного потенціалу призвели до його скорочення, недосконалості системи відтворення його елементів. Ринкові умови господарювання вимагають від аграрних товаровиробників його раціонального використання з урахуванням факторів обмеженості та невизначеності. Оптимальний рівень їх забезпечення виробничими ресурсами є необхідною умовою для здійснення ефективної господарської діяльності, удосконалення виробництва і поліпшення умов праці в аграрному виробництві.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми ефективного використання та відтворення виробничо-ресурсного потенціалу аграрних підприємств досліджували І.Ф. Баланюк, В.А. Борисова, О.А. Бугуцький, В.С. Дієсперов, В.Я. Месель-Веселяк, Г.М. Підлісецький, П.Т. Саблук, А.М. Третяк, М.М. Федоров, А.Г. Фонотов, В.Й. Шиян, В.В. Юрчишин та ін.

Постановка завдання. Метою статті є визначення взаємозв'язків виробничої діяльності аграрних підприємств та відтворення їх виробничо-ресурсного потенціалу. Завдання полягають у визначенні концептуальних підходів, принципів відтворення виробничих ресурсів з урахуванням властивостей аграрних підприємств як системних утворень.

Виклад основного матеріалу дослідження. Збільшення обсягів виробництва валової продукції та підвищення її конкурентоспроможності на вітчизняному і міжнародному продовольчих ринках, передусім, зумовлено наявністю значного виробничо-ресурсного потенціалу сільськогосподарських підприємств і діючими організаційно-економічними механізмами його використання та відтворення. У мінливих, динамічних та кризових умовах розвитку сільськогосподарських підприємств порушується їх здатність до швидкого реагування на зміни та адаптацію до складних господарських ситуацій, що, в свою чергу, впливає на якість та тенденції використання і розвитку виробничо-ресурсного потенціалу [1].

У січні 2013р. загальне виробництво продукції сільського господарства порівняно з 2011р. зросло на 3,8%, у т.ч. у сільськогосподарських підприємствах – на 4,5%, у господарствах населення – на 1,7%. За розрахунками, станом на 01.05.2013р. господарствами всіх категорій ярі культури (з урахуванням пересіву по загиблих озимих і багаторічних травах) посіяно на площі 460,7 тис. га, що на 15,8% менше порівняно з 2011р. Зернові та зернобобові культури (без кукурудзи) по ярому клину посіяно на площі 128,0 тис. га, що на 13,3% менше порівняно з 2011р., з них ячменю – 90,1 тис. га (на 6,1% менше). На початок травня 2013р. менше, ніж на відповідну звітну дату 2011р., посіяно кукурудзи на зерно – на 15,3 тис. га (на 16,6%), цукрових буряків (фабричних) – на 16,4 тис. га (на 42,9%), соняшнику – на 6,4 тис. га (на 0,7%),

сої – на 4,6 тис. га (на 15,3%); кользи-ріпаку ярого – на 1,4 тис. га (на 25,8%), овочів – на 0,3 тис. га (на 1,9%), більше торішнього посаджено картоплі – на 3,2 тис. га (на 3,6%) [8].

У структурі ярого клину частка посівних площ зернових і зернобобових культур (без кукурудзи) становила 28,0%, кукурудзи на зерно – 16,8%, соняшнику – 13,1%, сої – 5,5%, цукрових буряків (фабричних) – 4,8%, картоплі й овочів – 23,6%. У сільськогосподарських підприємствах (крім малих) збереглося 196,4 тис. га озимих на зерно і зелений корм (включаючи ріпак), посіяних восени 2012р., у т.ч. 163,0 тис. га озимих на зерно. Загибель озимини у зимовий та весняний період становила 5,1% до площі посіву, у т.ч. озимих на зерно – 4,8% (торік – відповідно 15,3% та 13,5%). Це свідчить про постійні структурні зрушення у використанні земельних ресурсів внаслідок зміни агрокліматичних умов виробництва як запоруки стійкості та ефективності виробничої діяльності.

У 2013р. господарствами всіх категорій реалізовано на забій 102,2 тис. т худоби та птиці (у живій вазі), що на 2,8% більше порівняно з 2011р.; вироблено 143,5 тис. т молока (на 4,5% більше), 769,9 млн. шт. яєць (на 7,3% більше). В сільськогосподарських підприємствах відбулося зменшення реалізації худоби та птиці на забій (на 2,4%), але збільшилося виробництва молока (на 9,1%) та яєць (на 7,3%). У господарствах населення зросло виробництво м'яса (на 16,5%), молока (на 0,7%) та яєць (на 6,6%). Частка господарств населення у загальному виробництві цих продуктів тваринництва у січні-квітні 2013р. склала відповідно 31%, 52%, 10%.

За розрахунками, у 2013р. загальне поголів'я великої рогатої худоби становило 161,6 тис. голів (на 0,6% менше порівняно з 1 травня 2013р.), у т.ч. корів – 80,3 тис. голів (на 0,2% менше); свиней – 517,4 тис. голів (на 2,8% більше), овець та кіз – 39,2 тис. голів (на 8,6% більше), птиці – 21,7 млн. голів (на 9,6% більше) [8]. У сільськогосподарських підприємствах поголів'я великої рогатої худоби залишилося на рівні відповідної дати минулого року, в той же час збільшилося поголів'я корів – на 0,5%; свиней – на 4,8%, овець та кіз – на 9,0%, птиці – на 9,5%. У 2013р. господарствами населення утримувалося 37% загальної чисельності великої рогатої худоби (торік – 38%), у т.ч. корів – 51% (52%); свиней – 31% (32%), овець і кіз – 81% (так, як і торік), птиці всіх видів – 17% (так, як і торік). Середні ціни продажу аграрної продукції сільськогосподарськими підприємствами за всіма напрямками реалізації за 2013р. порівняно з 2011р. найбільше зросли на худобу та птицю (на 29,5%), яйця (на 24,3%), молоко (на 7,1%), знизились – на картоплю (на 70,8%), плоди та ягоди (на 19,4%), овочі (на 16,8%).

На початок 2013р. в сільськогосподарських підприємствах (крім малих) та підприємствах, що здійснюють зберігання, переробку зернових культур, було в наявності 853,8 тис. т зерна (на 99,6% більше проти 1 травня 2013р.), у т.ч. 195,0 тис. т пшениці, 50,6 тис. т ячменю, 574,1 тис. т кукурудзи, 4,0 тис. т жита. Безпосередньо в аграрних підприємствах зберігалось 463,9 тис. т зерна (у 2,6 раза більше). Запаси насіння соняшнику становили 63,7 тис. т (на 11,4% більше, ніж у 2012р.), із них безпосередньо в аграрних підприємствах

(крім малих) зберігалось 12,5 тис. т (на 11,3% менше), а на підприємствах, що здійснюють його переробку та зберігання – 51,2 тис. т (на 18,8% більше).

У 2013 р. були затверджені виробничі програми по тваринництву на період зимівлі худоби, утворені робочі комісії з питань підготовки галузі тваринництва до умов зимового періоду, проведено інвентаризацію поголів'я всіх видів сільськогосподарських тварин. Обстеження умов зимівлі тварин свідчать про те, що ця галузь повністю забезпечена грубими (105 % до потреби), соковитими (108 % до потреби) та концентрованими (102 % до потреби) кормами. Заготовлено 101,9 тис. т сінажу, 102,5 тис. т соломи, 481,9 тис. т. силосу 9,7 тис. т коренеплодів, 213,0 тис. т жому. На одну умовну голову припадає 18 ц.к. од., в тому числі без птиці – 24,0 ц.к. од. На Київщині у 2013 р. зібраний рекордний за 80 років її існування урожай зернових культур. Валовий збір зернових у заліковій вазі досяг майже 3 млн. т, при урожайності 45,5 ц/га. За обсягом виробництва молока, м'яса птиці та яєць область посідає перше місце в державі [8].

Найбільше природне багатство сільськогосподарських підприємств Київщини – її родючі землі, значна частина яких – чорноземи. Площа сільськогосподарських угідь становить 1666,7 тис. га (59,3 % від загальної площі області), у тому числі рілля – 1358,9 тис. га, пасовища – 135,7 тис. га, сіножаті – 117,3 тис. га, багаторічні насадження – 42,1 тис. га. В області господарською діяльністю займаються 2213 сільськогосподарських підприємств. Серед них: - 436 господарські товариств; 157 приватно-орендних підприємства; 47 сільськогосподарських виробничих кооперативів; 1474 фермерських господарств; 44 державне підприємство; 55 інші підприємства [8].

Економічна ефективність функціонування вказаних суб'єктів господарювання залежить від рівня забезпеченості підприємств земельними, матеріальними, трудовими, фінансовими ресурсами, їх раціональним співвідношенням та використанням у процесі господарської діяльності. Останнього можна досягти шляхом побудови оптимізаційної моделі на основі, по-перше, наявних обсягів виробничих ресурсів підприємства, по-друге, результатів оптимізації, по-третє, обрання найбільш ефективних видів господарської діяльності.

Оптимальність (від лат. Optimus – найкращий) передбачає найкращий із можливих способів економічної поведінки, економічних дій. Оптимізація виробничо-ресурсного потенціалу підприємства передбачає визначення необхідних обсягів наявних ресурсів та їх раціонального співвідношення у процесі господарської діяльності для отримання максимального результату у вигляді доходу [2, с. 233]. На основі наших досліджень підтверджено, що підвищення рівня дохідності аграрних підприємств можливе за оптимального розподілу виробничо-ресурсного потенціалу.

Для вирішення вказаного завдання доцільно використати економіко-математичну модель, результатом виконання якої є оптимізація використання обмеженого виробничо-ресурсного потенціалу аграрних товаровиробників. Реалізація моделі на практиці дає можливість виявити резерви для вивільнення ресурсів та обґрунтування додаткових напрямів їх використання, що сприяти-

ме підвищенню рівня прибутковості аграрних підприємств за умови ефективного використання виробничо-ресурсного потенціалу.

Ринкова економіка, як сукупність взаємопов'язаних і взаємообумовлених чинників функціонування окремих суб'єктів господарювання, передбачає існування лише тих суб'єктів господарських відносин, які здатні забезпечувати певний рівень ефективності виробництва. Аграрне виробництво не повинно і не може бути винятком у загальній системі жорстких конкурентних правил. А це означає, що аграрне підприємство слід розглядати як окрему систему, здатну до самовдосконалення й саморозвитку. Іншими словами, в ринкових умовах аграрне підприємство для забезпечення стабільного функціонування повинно створити умови для відтворення ресурсної системи виробництва та відтворення кінцевого продукту як індикатора ефективності його діяльності.

Концепція відтворення виробничо-ресурсного потенціалу аграрного підприємства в даний час активно формується, що обумовлено складними можливостями даного процесу, які ведуть до змін, у першу чергу, функціональної та якісної структури виробничо-ресурсного потенціалу підприємства, корегування пріоритетів його просторової, часової і організаційно-господарської структур [4, с. 58]. Для формування концепції відтворення виробничо-ресурсного потенціалу аграрного підприємства пропонується використовувати:

- цілеорієнтовані підходи (філософський, системний, функціональний, інституційний), завданням яких є довести і обґрунтувати можливість відтворення виробничо-ресурсного потенціалу як систематизованої сукупності існуючих на підприємстві ресурсів, взаємопов'язаних, взаємозалежних і представлених у певних кількісних пропорціях;

- логістичний підхід дозволяє виявити такі зв'язки, залежності і пропорції в систематизованій сукупності ресурсів аграрного підприємства, які дозволяють досягти ефективності їх розширеного відтворення;

- маркетинговий підхід направлений на досягнення оптимальності здійснення відтворення виробничо-ресурсного потенціалу аграрного підприємства з урахуванням ринкових вимог.

У філософському аспекті під терміном “відтворення” розуміють процес постійного відновлення будь-чого в незмінному масштабі, масштабі, що розширюється або зменшується, в порівнянні з попереднім періодом часу. На основі діалектичного підходу, який надає найбільш гнучкі методи пізнання суті явища від цілого до його частин цілим виступає об'ємна модель відтворення виробничо-ресурсного потенціалу аграрного підприємства.

Визначаючи процес відтворення на базі об'ємної моделі, необхідно розкласти відтворення виробничо-ресурсного потенціалу підприємства на окремі компоненти (відтворення окремих структурних елементів виробничо-ресурсного потенціалу) і розглядати їх у взаємозв'язку з моделлю [3, с. 47]. Об'ємна модель відтворення виробничо-ресурсного потенціалу підприємства є системою, що самоорганізується. Це означає, що всі причини і джерела, що викликають перетворення, зміну системи або її функцій, розміщуються усе-

редині системи. Тобто, всі регуляторні механізми знаходяться усередині системи і не залежать від перетворень зовнішнього середовища.

Отже, якщо зовнішнє середовище змінює вектор розвитку аграрних підприємств шляхом ухвалення макроуправлінських рішень в економіці, то підприємство як система шляхом самоупорядкування буде повертатися до оптимальних параметрів свого функціонування. Таким чином, основою філософського підходу є виокремлення виробничо-ресурсного потенціалу як систематизованої сукупності реальних ресурсів аграрних підприємств. Конструюючим чинником його відтворення є суспільні потреби в цілісній, максимально узагальненій формі: стійкий соціально-економічний розвиток підприємства з пріоритетом досягнення соціальних цілей та визнанням домінуючого значення еколого-економічних аспектів організації суспільства.

Для розробки концепції відтворення виробничо-ресурсного потенціалу аграрного підприємства доцільно використовувати загальнометодологічні поняття і закономірності теорії систем [6, с. 79]. Суть відтворення близька його вмісту і характеризується цілеспрямованістю, властивою будь-яким видам економічних систем і процесів. Методологічною базою дослідження систем і процесів відтворення є комплекс принципів, врахування яких забезпечує різноманітня, актуальність і ефективність їх використання. Принципи відтворення виробничо-ресурсного потенціалу аграрних підприємств визначають характер і основні їх властивості як системних утворень:

- цілісність. Функціонування кожного елементу системи залежить від його місця, зв'язків усередині цілого;
- взаємозв'язок елементів усередині системи, а також взаємодія із зовнішнім середовищем, причому це зворотні зв'язки;
- цілеспрямованість і самоорганізація. Дані принципи діють як закономірна тенденція;
- наявність на підприємстві процесів та механізмів передачі інформації;
- ієрархічність. Кожен елемент структури підприємства може розглядатися як самостійна система, а такий, що досліджується, може бути елементом іншої системи.

Поняття мети і пов'язані з ним поняття доцільності і цілепокладання лежать в основі розвитку аграрних підприємств як систем. В умовах реалізації основних принципів відтворення слід розрізняти поняття “мета функціонування системи” і “мета відтворення”. Стосовно аграрного підприємства правомірно стверджувати, що мета його функціонування задається ринковими умовами, має часові інтервали (оперативні, поточні, стратегічні), відповідно до яких реалізується дана мета і умовно може визначатися максимізацією виробництва конкурентоспроможної продукції, що відповідає його виробничо-ресурсному потенціалу. У свою чергу, під метою відтворення виробничо-ресурсного потенціалу розумітимемо визначення сукупності завдань, реалізація яких забезпечує, по-перше, підтримку системи на рівні вимоги виконання мети її функціонування і, по-друге, приведення системи в стійкий стан в разі виникнення змін ринкових умов або умов довкілля [7, с. 28].

Мета відтворення виробничо-ресурсного потенціалу аграрного підприємства описує бажаний кінцевий результат діяльності, виділяє основні характеристики проблемної ситуації і описує новий, стійкий його стан як системи. Цілі визначаються на основі комплексного аналізу проблемної ситуації, дослідження її внутрішньої структури і істотних зв'язків (входів і виходів) із зовнішнім середовищем. На практиці, як правило, йдеться про систему цілей, в якій необхідно забезпечити взаємну узгодженість одиничних цілей відтворення елементів виробничо-ресурсного потенціалу на основі аналізу існуючої ефективності виробничої діяльності. Тоді, відповідно до розроблених цілей відтворення виробничо-ресурсного потенціалу, відбувається перетворення ресурсів підприємства з їх однієї якості в іншу.

Системно-структурний підхід до відтворення виробничо-ресурсного потенціалу аграрних підприємств передбачає впорядкування управлінських рішень за допомогою визначення цілей і варіантів їх вирішення, встановлення груп і підсистем, їх взаємозалежностей і чинників, які впливають на функціонування суб'єктів господарювання. Найповніше розкрити суть відтворення виробничо-ресурсного потенціалу дозволяє функціональний підхід, який відображає взаємодію елементів структури підприємств як системних утворень з точки зору виявлення їх внутрішніх і зовнішніх характеристик.

Обґрунтовуючи концепцію відтворення виробничо-ресурсного потенціалу підприємства, доцільно виділити принаймні два її рівні: перший – функціонально-ресурсний, що підкреслює первинність, значущість наявних ресурсів у процесі відтворення виробничо-ресурсного потенціалу аграрного підприємства. Він є сферою впливу суб'єктів господарювання з приводу відтворення існуючих ресурсів аграрного підприємства. Другий рівень – функціонально-результуючий, що визначає відтворення виробничо-ресурсного потенціалу як цільову функцію, результат індивідуального відтворення ресурсів.

Для здобуття максимального ефекту в процесі розвитку господарської діяльності має бути досягнуте раціональне поєднання функціонально-ресурсного і функціонально-результуючого рівнів, що забезпечує подальший розвиток та відтворення виробничо-ресурсного потенціалу аграрних підприємств [5, с. 62]. На встановлення даного співвідношення впливають багато специфічних характеристик виробничої діяльності аграрного підприємства (сфера діяльності, частка ринку, рівень конкурентоспроможності продукції, організаційна структура, капіталізація, концентрація, спеціалізація, диверсифікація та корпоратизація виробництва та інші), а також місце і роль окремих виробничих ресурсів у процесі суспільного відтворення.

Висновки. Таким чином, відтворення виробничо-ресурсного потенціалу аграрних підприємств здійснюється у взаємозв'язку з його виробничою діяльністю та проявляється у процесах індивідуального відтворення його складових частин. Виробничо-ресурсний потенціал на функціонально-результуючому рівні є цільовою функцією процесу індивідуального відтворення його складових. Це означає, що він в умовах сучасної ринкової економіки, будучи нерозривно пов'язаний з власником навіть після відчуження,

змінює характер відносин між працею і капіталом, перетворюючи суб'єкти власності з антагоністів в рівноправних партнерів відтворювального процесу, де жива праця має здатність до накопичення і самовідтворення, як колись минула праця.

Список використаних джерел:

1. Богацька Н.М. Ресурсний потенціал підприємств та проблеми його оцінки [Електронний ресурс] / Н.М. Богацька, Ю.А. Слободянюк. – Режим доступу: http://www.rusnauka.com/12_KPSN_2010/Economics/57474.doc.htm.
2. Габор В. С. Особливості та проблеми використання сільськогосподарського ресурсного потенціалу / В. С. Габор // Інноваційна економіка. – 2011. – № 1. – С. 232-235.
3. Гуторов О. І. Проблеми та стратегічні пріоритети використання земельних ресурсів у сільському господарстві України / О. І. Гуторов // Вісник ХНАУ ім. В.В. Докучаєва. – Серія «Економіка АПК і природокористування». – 2010. – № 6. – С. 46-57.
4. Дутка С.М. Сутність техногенно порушених земель і проблеми інформаційного забезпечення їх відтворення / С.М. Дутка // Актуальні проблеми економіки. – 2008. – №10. – С. 55-68.
5. Могилова М. М. Економічні проблеми формування та відтворення основних засобів у сільському господарстві / М.М. Могилова // Економіка АПК. – 2012. – №1. – С. 58-65.
6. Підлісецький Г.М. Напрями наукових досліджень проблем відтворення та ринку основних засобів сільського господарства / Г.М. Підлісецький // Економіка АПК. – 2011. – №7. – С. 76-80.
7. Ресурсний потенціал аграрної сфери: проблеми та завдання ефективного використання : аналіт. доп. / О.В. Собкевич, В.М. Русан, А.Д. Юрченко, О.В. Ковальова [та ін.]. – К. : НІСД, 2013. – 76 с.
8. Статистичний щорічник Київської області за 2013 р. // Головне управління статистики у Київській області. – Київ, 2014. – 460с.

Рецензент – д.е.н., професор Мармуль Л. О.

УДК 338.43.633/635

ОВОЧЕВИЙ РИНОК УКРАЇНИ: СТАН, ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

***Губа М.І., к.е.н., доцент; Карташова О.Г., к.е.н., доцент
ДВНЗ «Херсонський державний аграрний університет»***

Визначено показники самозабезпеченості та збалансованості овочів в Україні, виявлено тенденції розвитку ринку овочів, сформовано чинники і формування рівня споживання.

Ключові слова: ринок, споживання, виробництво, самозабезпеченість та збалансованість виробництва.

Постановка проблеми. Виробництво овочів є невід'ємним елементом вітчизняного агропромислового комплексу. Це одна із основних складових у повноцінному харчуванні населення та важлива ланка ринку продовольства України. Вирощування овочів відкритого ґрунту належить до стратегічних галузей сільськогосподарського виробництва, яка характеризується високою економічною ефективністю порівняно з іншими. Овочівництво динамічно розвивається у більшості країн світу, завдяки зростаючому попиту на овочеву продукцію на світовому та внутрішньому ринках. Протягом останніх 20 років